

Lilla Nissastigen Oskarström

- en vandring i industrihistoriens fotspår.

*Johns Manville fd. Skandinaviska Jutefabriken, Oskarström
Fotograf: Patrik Leonardsson/N*

*Södra delen av Oskarström med nedre kraftverket till höger i bild.
Fotograf: Patrik Leonardsson/N*

Denna guide är framtagen som en del av projektet Industrihistoria i Nissadalen. Detta projekt syftar till att stärka området som turistmål och skapa fler arbetstillfällen för bygden genom att ta tillvara på och synliggöra den unika industrihistoria som finns i området och utveckla paket kring besöksmål och företeelser med denna industrihistoria som bas.

Texterna är skrivna av Owe Dammvik, Oskarströms Hembygdsförening.

De gamla bilderna kommer från Oskarströms Hembygdsförenings fotoarkiv. Där inget annat anges så är bilderna privata. Layout: Göran Fritzson. Omslagbild är fotograferad av Patrik Leonardsson/N

Tryck: Hylte Tryck AB 2012

Hemsida: www.nissadalen.com

1

Espereds tullkvarn

På östra sidan av Nissan fanns fram till mitten av 1800-talet, Espereds tullkvarn. Kvarnen ägdes av gården Espered. Bönderna, som fick sin säd mald betalade för malningen genom att mjölnaren fick behålla en liten del av den malda säden (tull). Härav kommer uttrycket "att tulla" av något. Vattnet togs in från Nissan via en kanal. Såväl platsen för kvarnen som kanalen finns spår av i dag. När en ny tullkvarn togs i bruk på andra sidan Nissan 1850 övergick Espereds kvarn till att vara en husbehovskvarn för Espered. Troligen slutade man mala här omkring 1868. Möjligen kan också vattenhjul drivit en såg här. En smedja har funnits i närheten och mjölnarfamiljen har bott i ett hus, vars ruin finns synlig invid stigen.

Sista mjölnarna:

1855-1861 Otto Wästerberg flyttar med sin familj till Torup 1861.

1861-1866 Johannes Andersson med familj flyttar 1866 till Skavböke skolhus.

1866-1868 Anders Johansson från Snöstorp, flyttar 1868 till Snöstorp.

1868 innehas kvarnen av David Jönsson, Lillavad, ett torp vid Höljen.

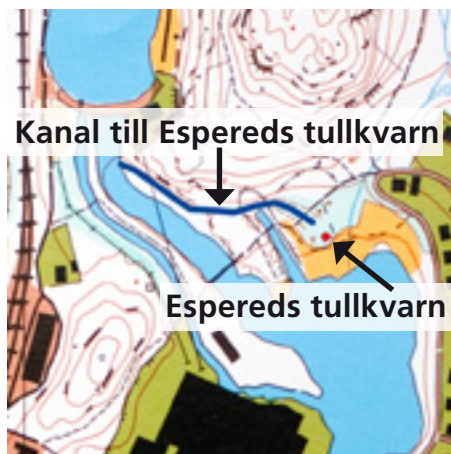
1869 köper Insp Johan Magnus Johnsson

Resterna av kvarnen omkring 1890

på Oskarström Liljas berg inklusive kvarnbyggnader av Alexander Svensson på Espered. Smedjan som troligen låg någonstans i närheten ingick inte i köpet.

1890 ägs området med ev kvarnrester av Skandinaviska Jutebolaget.

På en sten finns ingraverat 1872 IDS. Om vi tolkar I:et som ett J, skulle det kunna vara Johan Davidsson som var son till David Jönsson, se ovan.

Ett par andra inskriptioner på de gjutna partierna vid luckfästet torde vara av senare datum. Kanske man tagit in vatten här till rötningen av lin och behövde reparera luckfästet och då passat på att skriva i gjutningen. Linnettillverkningen startade 1896.

2 Oscar Björkman

Bokhållaren som skapade Oskarström

Bruksbokhållaren Oscar Björkman, född 1818 i Ulricehamn, där fadern var borgmästare, kom hit någon gång under 1844 och blev intresserad av strömfallet, som han köpte av Maredsbönder tillsammans med tillräcklig "utmål", d.v.s mark utmed stranden, för sammanlagt 500 riksdaler. Han fick lagfart på "lägenheten" (fastigheten) påföljande år och kallade den för Oscarsström. Fastigheten var ca 4 tunnland stor. Oscar Björkman hade för avsikt att vid strömfallet driva en såg och en kvarn. Häradsrätten gav honom tillstånd för detta i september 1844.

Oscar började genast bygga sågen. Genom att lägga en mur med lösa stenar fick han in tillräckligt med vatten i rännan mellan fastlandet och stenen. Ovanför Vita bron i rännan var insläppet och man kan i berget på ömse sidor om rännan än idag se järnbultar för förankring av insläppsluckan. Timret flottades i Nissan och samlades upp i Höljen, som för att bromsa strömflödet hade försetts med en stenmur med lösa stenar söder om Höljen, där Nissan återfått sin normala bredd. Timret drogs upp i slänten nedanför sågen. Det sågade virket drogs med foror till

Resterna av kvarnen 1890- talet. Höljen nedanför till vänster.

Mareds tullkvarn. Höljen upp till höger på kartan

hamnen i Halmstad, där Oscar Björkman uppförde upplagsplats och en byggnad.

1848 sålde Oscar Björkman sin anläggning till herrar Lundgren och Ljunggren från Halmstad. I samband med detta köp inköptes också en av de fyra gårdarna i Mared (1/4 mantal), så att fastigheten Oskarström kom att omfatta mark ända upp till Nya Nissastigen.

Lundgren och Ljunggren rev Oscar Björkmans såg, som bara varit i bruk i 3-4 år. I stället byggde man en tullkvarn på samma plats med det tillstånd Björkman hade skaffat. Tullkvarnen togs i bruk 1850. Den hade två par stenar. 1855 utökades den med ytterligare ett par stenar för siktmalning. Lundgren och Ljunggren byggde en större såg och en skibordsdamm vid det nuvarande övre fallet. Se kapitlet "Den nya sågen"

Från omkring 1870 var Petter Johansson mjölnare. Från 1874 bodde han med sin familj i mjölnarbostaden ovanför kvarnen. Bostaden försvann när man skulle spränga kanalen till kraftverket och jutfabriken 1889. Då upphörde också kvarnen. Under Petter Johanssons tid kallades Mareds tullkvarn i folkmun för "Johanssons mölla".

3 Mr. Thomas sten

Från Björkmans såg går du norrut längs kanalen. Försök att tänka dig in i att kanalen inte fanns under den tid vi nu talar om, runt 1850. Här fanns kanske redan då en mjölnarbostad och det gick en körväg från Björkmans såg norrut och runt "Skolberget" och sökte sig upp till Gamla Nissastigen. Innan du passerar över kanalen, titta ner i Nissan. Du ser en stor klippa några meter ut från västra stran-

*Mr. Thomas sten.
Vita bron skymtar i bakgrunden*

Mr. William W. Thomas

den. Inspektör Johnsson, som anställdes på 1860-talet för att sköta egendomens jordbruk och fiske, var en driftig man som lockade hit turister med att erbjuda laxfiske, mat och logi. Den amerikanske ambassadören i Stockholm, Mr Thomas, var också här. Han brukade hålla till vid den här klippan, som efter detta har kallats "Mr Thomas sten".

4 Den nya sågen • Hattfabriken

På platsen nedanför den nuvarande dammen och på den västra sidan av Nissan byggde herrarna Lundgren och Ljunggren från Halmstad ett stort sågverk och för att leda in tillräckligt mycket vatten för att driva vattenhjulen så anlades en skibordsdamm tvärs över Nissan. Skibordet är så lågt att överloppsvattnet flödar över. Den nya sågen innehöll 2 ramsågar med 4 klingor vardera och 2 ramsågar med 6 klingor vardera samt en cirkelsåg för kantskärning. Som tidigare gick mycket på export och plank och bräder fraktades med oxforor till Halmstad. Efter några år övertog kapten Ljunggren själv egendomen Oskarström. Efter

hans död sålde arvingarna (änkan Helena Ljunggren, svärsonen C W Wallberg och hans hustru Göthilda, född Ljunggren) Oskarström till Ernst Magnus, endast 21 år gammal från Göteborg. Tillsammans med sin några år äldre broder Adolf Magnus drev de sågen med framgång, utvidgade den och omändrade vattensågen till ångsåg. 1864 byggde de en inspektorsbostad (sedan disponentvilla), där bl.a. inspektör J.M. Johnsson bodde (se tidigare).

1868 byggde man vid sidan av sågen ett svarveri, där man svarvade staketkäppar för export. Plank, bräder, staketkäppar, forslades med foror till Halmstad. I början av 1870-talet blev tiderna sämre för

trävarubranschen. 1873 sålde Ernst Magnus egendomen Oskarström till bröderna I. och C.W. Wallberg, vilka fortsatte rörelsen med ringa framgång. I sockenprotokollen för Slättåkra förekommer Ernst Magnus med flera uppdrag.

1885 sålde bröderna Wallberg egendomen till Wallbergs Fabriksaktiebolag, som rev sågen och byggde en hattfabrik. Den gamla svarveribygnaden utnyttjades också. 300 filthattar tillverkades om dagen och som mest sysselsattes ett 100-tal arbetare. Fabriken var en föregångare med elektrisk belysning, såväl i fabriksbyggnaden som i inspektorsbostaden.

Fabriken flyttades redan 1888 till Dragvägen i Halmstad. 1889-90 byggdes kanalen och jutefabriken. Byggnaderna användes under ett antal år som personalbostäder och bageri.

Kvarnen i södra delen och sågverket i norra delen

Sågen och det senare byggda svarveriet. Snett upp till höger skymtar skibordsdammen.

Hattfabriken i början av 1890-talet

5 Järnvägsstationen

Halmstad-Nässjö Järnväg började byggas 1872 och linjen öppnades till Värnamo 1877. Redan under byggnadstiden uppfördes en kombinerad banvaktsstuga och station, som fick namnet Oskarsström. Från 1877 fanns stins i Oskarsström. 1882 var linjen öppnad till Nässjö.

Nuvarande järnvägsstationen uppfördes på 1880-talet. I samband med Jutfabrikens byggnation 1888-1889 byggdes stickspår ner till fabriken, 1907 var spår också byggt ner till Sulfitfabriken. Med den omgivande bebyggelsen uppstod ett stationssamhälle, som dock var delat på de två socknarna Slättåkra och Enslöv.

1903 - Unionsflaggan är hissad

1886-1908 tjänstgjorde som stins friherre Gustav Adolf von Schwerin. Han titulerades baron. Här ses han (med flaggan) med sitt manskap.

Sulfitens lilla lok drar massaved till fabriken.

6 Magasinen

De två första magasinen för förvaring av den importerade juten byggdes 1894, då fanns också industrispår dragna till fabriken. 1896 byggdes ytterligare en del. 1907 var industrispåret förlängt så att det även gick till sulfittfabriken. Sulfittfabrikens lok och personal skötte utväxling av vagnar även till jutefabriken. En s.k. "löpkatt" (en handdriven lyftanordning) användes för att hissa upp balar när man staplade dessa. Varje jutebal vägde 183 kg. 1938 byggdes två magasin ytterligare. Man fick statsbidrag till byg-

nationen om man upplät utrymmen för lagring av viktiga råvaror. Här förvarades under krigsåren bl a rågummi.

De tre äldsta magasinerna från 1894 och 1896. De yngre magasinerna från 1938 byggdes bakom järnvägsvagnen.

7 Maredsskolan / Stationskolan

1891 stod den första delen av Maredsskolan klar. Jutebolaget skänkte tomtmark och ordnade ritningar samt bidrog även ekonomiskt till detta skolbygge. Fabriken och olika bostäder som jutebolaget byggde använde sig av ritningar från byggnader i Schiffbek, där den tyska fabriken låg (nuvarande Billstedt utanför Hamburg). I Schiffbek fanns ett barnhem som helt liknar Maredsskolan eller Stationskolan som den också kallades.

Denna första skolbyggnad bestod av två lärosalar och två lärarbostäder. Barnantalet steg emellertid. Skolan utöka-

Skolan på 1890-talet

des genom en tillbyggnad vid norra gaveln, varvid två skolsalar tillkom. Efter några år var även detta otillräckligt. 1923 stod en fristående skolbyggnad färdig. Den innehöll två skolsalar, gymnastiksal, skolkök och sal för träslöjd. Fram till 1917 användes också skolan som kyrksal, därav klockstapeln. Tillkomsten av nya lärosalar berodde inte enbart på ökat elevantal utan även på förbättrade skolformer. Utvecklingen gick från varannandagsskola över skola av B-form, dvs två eller flera klasser undervisas samtidigt varje dag, dubblicering, då två lärare använder samma sal under olika tider av dagen, och slutligen till A-form, då varje lärare har en klass och eget klassrum.

Maredsskolan användes som skola fram till 1977, därefter har byggnaden använts som fritidsgård. Under de senaste åren har skolan stått oanvänd på grund av skador.

Här har den norra flygeln byggts till, några år in på 1900-talet

8 Jutefabrikens diversehandel

Ur ett kontrakt upprättat 10 juni 1891 kan vi läsa följande: ”§ 1. Skandinaviska Jute- spinneri- och Väfveriaktiebolaget tillåter Herr Axel Holm att låta uppföra en byggnad för att drifva diversehandel på den honom anvisade platsen tillhörig bolaget i Slättåkra socken”. Holm fick arrendera tomten för 500 kr/år. 1896 köpte Jutebolaget byggnaden av Holm, som tro- ligen drev affären fram till 1916.

En del av lönen erhöles i form av någon slags livsmedelscheckar, med vilka man kunde betala sina varor. 1925 övertogs affären av Oskarströms kooperativa han-

Fabrikens diversehandel / brukshandel

delsförening. I fastigheten har därefter funnits många olika butiker och verksamheter: möbelaffär, leksaksaffär, färghandel, hundshop etc.

På samma sätt som med Axel Holm skrevs ett kontrakt 1892 mellan Jutebolaget och en handlande från Halmstad, C J Rydberg där sistnämnde skulle bygga ett hus, vari han skulle försälja garn, manufaktur, kläder och kortvaror. Detta hus, Björkeberg, ligger snett mitt emot Diversehandeln. Affären gick nog inte så bra, för redan efter några år ville Rydberg sluta med rörelsen. 1908 hyrde han ut källarlokalen för mjölkförsäljning. 1916 köpte Jutebolaget huset och hyrde ut till affärsidkare.

Bruksgatan. Längst upp skimtar diversehandeln. Byggnaden till höger innehöll ett wienerbageri.

1

2

3

4

5

6

7

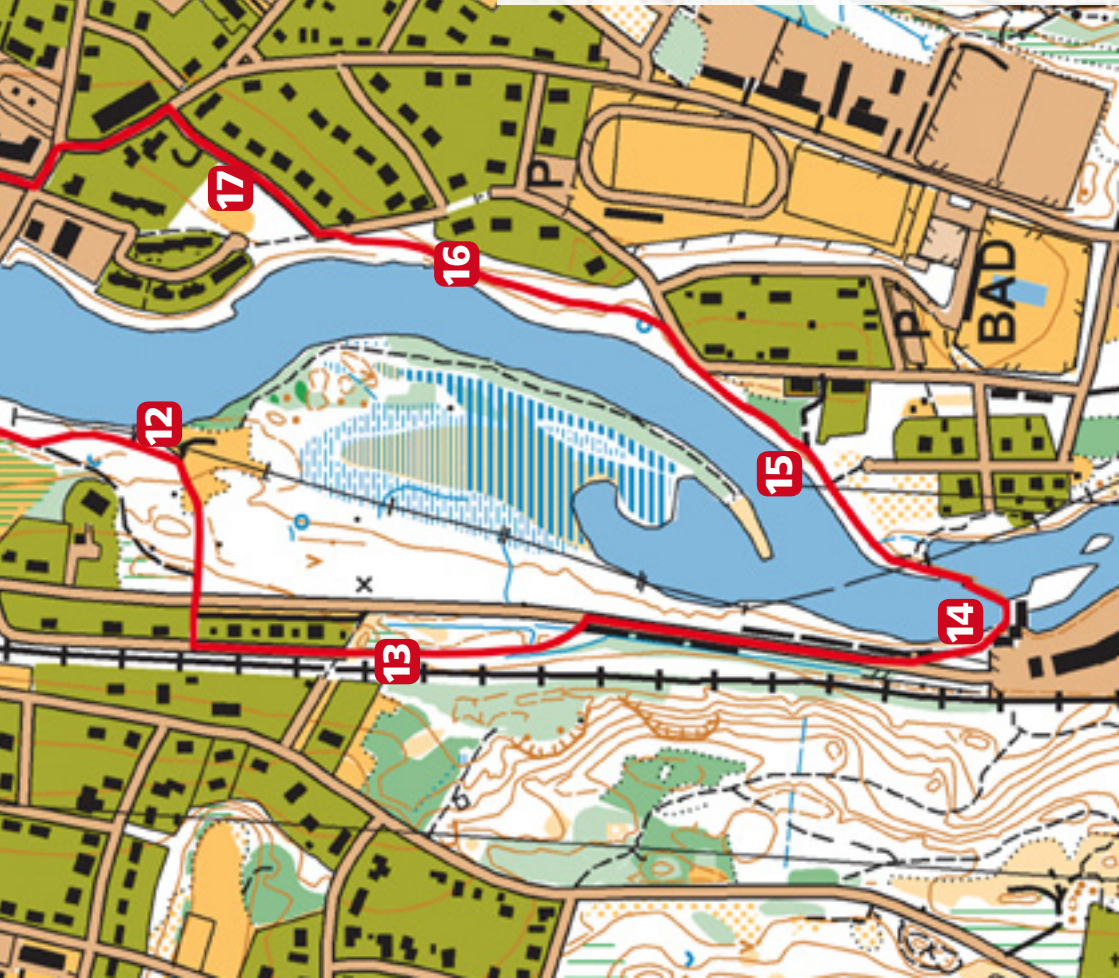
8

9

10

11

18

1. Espereds kvarn
2. Björkmans såg
3. Mr Thomas sten
4. Den nya sägen • Hattfabriken
5. Järnvägsstationen
6. Magasinen
7. Maredsskolan / Stationsskolan
8. Jutfabrikens diversehandel
9. Jutfabriken • Johns Manville
10. Arbetarbostäder
11. Brandstationen • Kärleksallén
12. Furudungen
13. Björsgård
14. "Sulfiten"
15. Arbetarbostäder • Ängen
16. "Kössebron"
17. Arkadien • tornhus • Björnstorp
18. Köpmansgatan

9

Jutefabriken

Wallbergs Fabriks AB, som drev hattfabriken, flyttade 1888 tillverknigen till Halmstad och vattenfallet låg nu outnyttjat. Vid denna tid infördes bl. a. tull på jutegarn och juteväv, varför en inhemsk jutefabrikation blev lönande. 1889 bildades ett bolag, Skandinaviska Jutespinneri och Väfveri AB, med säte i Oskarström. Bolaget köpte Oskarström med vattenfall och anläggningar av Wallbergs Fabriks AB. Av aktiekapitalet på 1 200 000 kr tecknades 1 100 000 kr av Norddeutsche Jutespinnerei und Weberei AG och andra tyska intressenter. Resterade 100 000 kr tecknades av Isak och Wilhelm Wallberg och några andra halmstadbor. Man satte genast igång att bygga. Kraftverkskanal, kraftverk och fabriksanläggningen uppfördes på 9 mån. De första maskinerna kunde sättas igång 1 april 1890. Tillverknigen av juteväv och jutesäckar kom igång. Teknisk direktör blev August Gesterling, som liksom många andra tjänstemän och

arbetsledare kom från Tyskland.

1896 startade man linnetillverkning. Oskarströms Linnefabrik blev en del av företaget med eget varumärke. Under första

Byggnation 1889-1890

världskriget och några år därefter hade man lokal linberedning, dels vid Höljen, dels vid Sennans linberedningsanstalt. Oskarströmslinne blev en välkänd produkt. Linnetillverknigen såldes 1964.

1916 fick man svårigheter att importera jute från Indien. Då använde man sig under några år av kraftpapper som råvara och började spinna pappersgarn och framställa pappersvävnader. Under åren 1919-1921 låg juteproduktionen i huvudsak nere på grund hård tysk konkurrens. Man sysselsatte arbetarna med bl a skogsplantering och skogsröjning i de egna skogarna. Även under andra världskriget kunde man inte importera jute, varför man fick övergå till att spinna och väva papper. Under 1950-talet minskade säckväven i betydelse och andra produkter tog

Flygbild tagen från sydväst med Nissan och Höljen i bakgrunden, 1930-talet.

vid, t.ex. jutefilt och juteväv för linoleum-mattor. Mot slutet av 1950 kom jutetape-terna, som sedan blev en stor framgång.

Industrispåret, med vars hjälp man fraktade rötat lin över Nissan. Lintillverknigen startade 1896.

10 Jutefabrikens arbetarbostäder

Jutefabrikens arbetarbostäder kallades allmänt för "kasären" och bestod av två långa byggnader, en på var sida om Kolgatan. Husen hade åtta tvårumslägenheter och en enrumslägenhet på bottenvåningen. På bottenvåningen fanns också ett enkelrum kallat "farsturummet". På andra våningen fanns det två enkelrum. Enkelrummen var spisrum. Beteckning nr 1-16 + 4A och 12A. Dessa hus revs ca 1958-59 och blev fyllnadsmaterial till byggnationen av Österledskolan. Det fanns sju parhus med tvårumslägenheter på både bottenvåningen och en trappa upp, plus ett vindsrum

1979 beslöt man starta glasfibertillverkning i Oskarström. Under 1980-talet kom denna tillverknig att ersätta juteproduktionen.

1981 bildades Tasso AB, som svarade för själva produktionen, medan moderbolaget, vars namn förkortats till Skandinaviska Jute AB, skulle bedriva kraftverksrörelse, skogsfastighets- och aktieförvaltning samt koncernledning.

1998 köpte det amerikanska bolaget Johns Manville Tasso AB och har fortsatt med tillverknig av glasfiberväv. Man köpte också Skandinaviska Jute AB, som nu blev ett dotterbolag i koncernen.

I december 2011 upphörde produktionen.

(spisrum) ytterligare en trappa upp. Där fanns också rymliga utrymmen för förvaring, ett för varje lägenhet. Beteckning 17-36.

Vidare fanns det fyra lite högre parhus med tvårumslägenheter i två plan plus en tredje våning inredd antingen som två enkelrum eller ett rum och kök. Beteckning 37-44 Vedbodar och dass fanns på gården och alla tvårumslägenheter hade tillgång till en egen trädgård. Tvättstuga, bakstuga och mangelbod fanns intill Nissan.

Kolgatan heter numera Allégatan.

"Lågkasernerna" närmast Allégatan (Kolgatan). De fyra sist byggda utmed Brogatan är ej byggda när denna bild togs.

11

Brandstationen • Kärleksallén

Från "kasären" vid 10 korsar du Brogatan och kommer in på Kärleksallén. En bro leder över Maredsbäcken som tidigare var gräns mellan Slättåkra och Enslövs socknar. Brandstationen uppfördes någon gång på

1950-talet. Denna byggnad har inte bara tjänat som brandstation. Här har varit badhus och bastu, extra skollokaler för realskolan på 1950-talet, utlämningsställe för Systembolaget, stenmangel m.m.

12

Furudungen

Följ stigen till vänster mot Furudungen. Här var en populär utflyktsplats. Man kunde hitta kortspelsgång i gröngräset eller en familj på kaffeutflykt. En badplats var iordningsställd vid stranden under första hälften av 1900-talet. Nu firar man

här Valborg med majbål, musik, vårtal och raketer. Sedan 1960-talet har Lions med medverkan av Oskarströms scoutkår stått för detta arrangemang.

13

Björsgård

Här ovanför järnvägen till vänster om fastigheten låg Björsgård. Inspektör Johnsson på egendomen Oskarström ägde Björsgård på 1870-talet och byggde förmodligen huset. Intill Björsgård anlade han en förnämlig djurpark med påfåglar, olika slags höns, simfåglar, rådjur och en

damn med ovanliga fiskar. Hit förlade det förmögna Halmstad sina utflykter i droskor och landäer, och här bodde i senare delen av 1880-talet stadsläkare doktor J. Nordström, som också hade mottagning här. När Jutebolaget hade startat 1890 blev det bostad för den tekniske direktören August Gesterling. Under senare tid inreddes lägenheter för anställda vid Jutefabriken. Björsgård revs 1966.

14

"Sulfiten"

I folkmun kallas detta industriområde ännu för "sulfiten", trots att sulfitfabriken lades ner 1966. Strömfallet som fanns här före byggnationen hette Långadragsfors.

Oskarströms Sulfitaktiebolag bildades 1905 och produktionen av pappersmassa kom igång i mars 1907. Vid denna tid-

punkt var också förutom själva fabriken även kraftverket och de närmaste bostäderna på andra sidan Nissan färdigställda. 1915 ombildades företaget och bytte namn till Oskarströms Sulphite Mills AB med engelska intressenter inblandade. 1946 inköpte Hylte Bruks AB bolaget som fortsatte att bygga ut kapaciteten, som

Fabriken och kraftverket

1958 var uppe i 30 000 ton lättblekande sulfitmassa per år. Ca 90% gick på export. Sulfitfabriken hade eget ellok, som drog järnvägsvagnar till och från järnvägsstationen och skötte också transporter åt Jutefabriken. Längs Sveagatan syns rester av banvallen. I början av 1966 lades produktionen ner och redan efter ett halvår var Ry AB igång med spånskivetillverkning. 40% av produktionen gick på export. Spånskivetillverkningen varade till 1984. 1987 flyttade Sprinter Pack AB in i lokalerna. Sprinter Pack tillverkade förpackningsmaskiner. Redan efter ett par år var det kris och Sprinter Pack köptes av ett norskt bolag som fortsatte driften under namnet Printer Emballage fram till i början av 1990-talet. Idag finns här bl. a. snickeriverkstad, bilbingo! m.m.

Massavedsupplaget, bilden tagen söderifrån

Tjänstemän vid Sulfiten

Kraftverket ägs idag av Varbergs Energi. Foto: Göran Fritzon

15 Arbetarbostäder • Ängen

Småvillorna, som ligger närmast Nissan, byggdes redan 1905-1906, alltså samtidigt eller före fabriken. Husen hade från början 4 lägenheter var om ett rum och kök men byggdes sedan om till 2 lägenheter per hus. Två större arbetarbostäder uppfördes under åren 1908 – 1910 och hade på bottenvåningen 4 lägenheter om ett rum och kök och på övervåningen 2 st tvårumslägenheter. Dessa två hus fick i folkmun namn efter de beryktade fångvårdsanstalterna "Långholmen" och "Svartsjö".

De äldsta bostäderna med fabriken i bakgrunden.

Foto: Göran Fritzson

Åren 1921-1923 utökades fabriken bostadsbestånd med sex nya hus, som vardera innehöll fyra lägenheter om 2 rum och kök. Lägenheterna har renoverats och är idag moderna bostäder.

Titta snett över dammen uppströms. På andra sidan går en vik in. Där låg Ängen, sedan 1907 vat-

tenfylld på grund av uppdämningen vid kraftverket. Här betade förr kor från närbelägna gårdar. När isen hade lagt sig på den vattenfyllda Ängen blev den en livligt frekventerad skridskobana.

Laxtrappan som bolaget ålades att bygga.

16 "Kössebron"

Varför bron har fått detta namn är det fritt för var och en att spekulera över. Bron byggdes någon gång i början av förra seklet och har senare reparerats.

17 Arkadien

Området här runt om kallas för Arkadien. Vid norra ändan av Arkadiegatan finns 2 tornhus, byggda 1909. Byggherren hade varit i USA och där hämtat inspiration till dessa hus. Ytterligare 3 tornhus finns i samhället, byggda i början av 1900-talet. Inne i parken fanns i början av 1900-talet en dansbana. I norra ändan av parken ligger Björnstorpskyrkan (Pingströrelsen). Byggnaden uppfördes någon gång vid förra sekelskiftet av Jutebolaget för lägenheter och butik. Där har också funnits ett café, och en kägelbana. Se karta. Byggnaden skänktes år 1973 av Hildur Johansson, en syster till en i Oskarström välkänd affärsman, Ivar Johansson, till Filadelfiaförsamlingen i Oskarström, som senare har renoverat och byggt om för att passa dagens ändamål. Församlingen kallar sig idag för Björnstorpskyrkan.

Arkadiegatan med de två tornhusen

Karta öfver lägenheter afsöndrade från 3/8 mantal Espered N:o 1, upprättad år 1901

Björnstorp någon gång under första hälften av 1900-talet.

Björnstorpskyrkan.

På väg till Köpmansgatan ser du f.d. missionskyrkan, uppförd 1924 och som år 2000 inreddes till butik och café med försäljning av hantverk. Idag används byggnaden för andra ändamål.

18 Köpmansgatan

När Jutfabriken startade 1890 uppstod ett stort behov av byggnation av såväl bostäder som affärer, byggnader för hantverkare och annan serviceverksamhet. Från Esperedsgården avstyckades den ena tomten efter den andra. De flesta husen på Köpmansgatan byggdes på 1890-talet. Som framgår av generalstabskartan, tryckt 1903, var de flesta tomterna bebyggda vid denna tidpunkt.

Generalstabskarta, tryckt år 1903

På 1800-talet hette gatan Møllevägen (Qvarnvägen förekommer också). Det var ju vägen mellan Espered och Espereds tullkvarn. Men eftersom många köpmän etablerade sig längs gatan, blev Köpmansgatan det naturliga namnet.

Under första halvan av 1900-talet fanns här pappershandel, livsmedelsbutik, charkuterier, skomakare, manufaktur, mjölkbutik, bageri, frisör, bryggeri, klädesbutik m.m. Några av fastigheterna är rivna, en del ersatta av andra byggnader.

Köpmansgatan i riktning syd. Vänstra bilden är ifrån början av 1900-talet, huset närmast till höger var ett bryggeri. Högra bilden tagen från samma plats 2011.

Affärer m.m. vid södra ändan av Köpmansgatan under 1940-50-talen

1	Missionskyrkan	8	Ahlsborg (urmakeri, bageri)
2	Kooperativa	9	Dufvas speceriaffär
3	Gamla Konsum	10	Lundqvists skor
4	Alfredssons frisörsalong	11	Gunnar Johansson charkuteri
5	Ivar Johanssons pappershandel	12	Bergendorffs Herr- o Damaffär
6	Gerda Ohlssons Manufaktur	13	Varuhuset
7	Hermanssons konditori	14	Hedbergs bageri

Personal vid "Sulfiten"

Arbetarbostäder vid sulfiten och fabriken i bakgrunden

Disponentvillan

Utsikt från Stationsberget

Kanalbygget